

Gazawat ұрşы / Tutluşyk

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar
написано kitapcy | 21 января, 2025
Gazawat ұршы / Tutluşyk TUTLUŞYK

Türkmenleriň bulam-bujar hatarlar bilen atlaryny maýdalyna goýberip gelişleri söweşmäge däl-de razwedka gelýän ýalydylar. Olaryň bizi görmeýän bolmagam mümkindi. Sebäbi biziň öñümizi tä Ýylanly şäherine çenli uzalyp gidýän baglyk gabalap durdy. Türkmenler bolsa çöl tarapdan gelýärdiler. Olary garşy almak üçin atly goşuna taýýar bolmaga buýruk berlip, onuň ýanyна pyýada goşunyň iki rotasy berkildi. General Golowaçýow öz adamlary bilen kiçeňräk depäniň üstüne çykyp, wakalaryň ýaýbaňlanyşyna syn edip durdy. Men ata atlanyp berkitmeden iki mil uzaklykdaky söweş liniýasyna tarap ugradym. Ol ýerdäki suwsuz kanalyň sag tarapyndaky alaňyň üstünde polkownik Dresçerniň goşun bölümü, kanalyň çep tarapynda bolsa polkownik Nowamlinskiniň goşun bölümü durdy. Olardan ýarym mil daşlykda bolsa söweše girmekden gaça durýan köp sanly türkmen attylary eýläk-beýläk at çapdyryşyp ýördüler. Rus mergenleriniň seýrek atýan oklary, toplaryň ot sowurmasy türkmenlere göräymäge uly bir zyýan ýetirip bilmeyärdi. Men yzyma sereden mahalym Ýylanly tarapdan gelýän ýol bilen at çapdyryp gelýän adamlaryň çaltlyk bilen süýşüp gelýänlerini gördüm. Bu berkitmäniň yz tarapyndan edilen örän şowly hüjümdi. Sebäbi esgerleriň we ofiserleriň bary berkitmäniň bäri tarapynda – biziň söweş liniýamyzda bolýan wakalara aňkarylyşyp durdy. Yzdan gelýänler olara görünmeýärdi. Olar ýonekeýlik we başarıjaňlyk bilen gurlan söweş duzagyna düşüpdi. Önde bolsa türkmen attylary manysyz eýläk-beýläk at çapdyryp ýördüler. Men yzdan hüjüm edilýänini duýdurmak üçin atmy yza öwren mahalym polkownik Nowamlinskiniň olary aňşyryp, öz soldatlaryna yza dolanmaga buýruk berýändigini gördüm. Onuň goşun bölümünüň bir bölegi bolsa eýýämG Ýylanly ýoluna tarap at çapdyryp barýardy. Şol pursat berkitmeden 200 ýard uzaklykda türkmenleriň ýarpy göwresi ýaprakly ağaç çybyklary bilen saralgy tot-tozan basyp

giden garaýagyz keşpleri göründi. Olar ýalaňaç gylyçlaryny galgadyp batyrgaýlyk bilen at çapdyryp gelýärdi. Türkmenler üstlerine abanýan howpdan bihabar rus esgerlerini ýüzleriniň ugruna kerçäp biljekdiler. Emma olar ruslaryň gapyllykda üstlerini basmagyň ýerine lageriň töwegerinde otlaşyp ýören düýedir atlary sürüp başladylar. Bu ýagdaý bolsa ruslara ýeňseden abanýan howpy aňşyrmagá mümkünçilik berdi. Esgerler duran-duran ýerlerinden ýaraga ýapyşyp, ofiserleriň buýrugyna garaşman söweše girdiler. Edil şol wagtam 200 ýard gapdaldan Nowamlinskiň otrýady hüjüme başladı... Gowy nyşana alnyp atylýan oklaryň gürlüğü sebäpli türkmenler atlaryny yza öwrüp, gürüm-jürüm boldular. Men olaryň birnäçesiniň eýerden aganyny, ýoldaşlarynyňam saklanyp, olary ýanlary bilen alyp gidenini gördüm. Biz gaharymyza ajal güllelerini olaryň yzyndan ýollaýardyk. Olar berkitmäniň içinden geçip (bu olara aňsatlyk bilen başartdy) gapdaldan atylýan oklardan aman sypdylar. Soň bolsa berkitmäniň günorta tarapynda söweşip ýoren ýoldaşlaryna goşuldylar.

Berkitmeden 200 ýard daşlykda 5 sany soldat garawulçylyk çekýärdi. Türkmenleriň nädip olaryň üstünü basandygy bilinmän galdy. Yaş ofiser Kamenskiý berkitmäniň beýle tarapynda söweş gidip durka olary barlap gidipdir. Şonda olaryň baram diri ekeni. Ähtimal olar söweşiň gidişine aňkaryp durkalar güpbasdy edilendir. Söweş tamam bolandan soň olary kelleleri kesilen we çuw-ýalaňaç halda tapdylar. Berkitmäniň 200 ýard golaýyndaky bu wakany hiç kimiň görmezligi türkmenleriň batyrlygyny we başarıjaňlygyny görkezýärdi.

Kazaklaryň dört-bäs ýüz atlysy türkmenleriň ilkinji peýda bolan ýerine bakan atlaryny sürdürüler. Olar entek duşman gitmedik bolsa, söweşmek isleýärdiler. Men mümkün boldugya bu söweşe syn etmek maksady bilen olaryň yzyna düşdüm. Bolup geçýän wakalar žiwopis eseri ýaly özüne çekijidi. Bu ýerde türkmenleriň örän köp sanlysy gaýmalaşyp ýordi. Gykylyklap, at çapdyryşyp ýörüşleri olaryň ruhdan düşmändigini görkezýärdi. Türkmenler atyma gelmeýärdiler. Ajaýyp atlary olara biz bilen islendik aralygy saklamaga mümkünçilik berýärdi. Biz wagtal-wagtal ok atyp, gygyryp olary söweše çagyryardyk. Emma olaryň

piňine-de däldi.

Bu zatlaryň bary biz üçin lezzet alarlyk tomaşady. Biz türkmenleriň at çapmaga bolan ussatlygyna telpek goýýardyk. Biz bu ýerde türkmenleriň edermenliginiň gözü şaýady bolduk. Olar öz tertip-düzungüleri bilen ajaýyp atly goşuny düzüp biljekdi.

Türkmenleriň söweş tärleri gadymydy. Olar ýekelikde ýa-da 2-3 bolup, biziň 50 ýard golaýmyza gelip, egri gylyçlaryny galgatmak bilen bizi başa-baş söweşe çagyryardylar. Barmajakdygymza gözleri ýetende bolsa, öz dillerinde bir zat diýip gygyryşýardylar. Megerem, olar sögünyän bolsalar gerek. Biziň hatarymyzdaky čerkesleriň birnäçesi olaryň garşysyna çykjak bolup dyzmaçlyk edýärdi. Emma ätiýaç üçin polkownik başa-baş söweşe girmäge rugsat berenokdy. Meniň soňky gören zatlarym čerkesleriň başa-baş söweşe çykmanlygyna ýüzde-münň şükür etdirdi. Owadan gara atly bir ýaş türkmen atyny çapdyryp gelşine biziň 50 ýard golaýmyza gelip saklandy. Ol gylyjyny ussatlyk bilen oýnadyp, bizi başa-baş söweşe çagyrdy. Kazaklar oňa ok atyp başladylar. Ol hiç zatdan çekinmän atyny maýdalyna sürüp, gapdala ýoneldi. Kazaklar gezekli gezegine ok atýardylar. Oklaryň çägäni ýalap geçýändigi, käwagt bolsa, onuň atynyň aýagynyň astyny tozadýandygy görünýärdi. Emma ol bitiniň burnuny ganatman, biziň mergenlerimize göwniýetmezçilik bilen garap, ýoldaşlarynyň arasyna dolandy...
Biz 100 atly bolup, gylyçlarymyzy ýalaňaçlap hatara düzüldik. Bizden 300 ýard daşlykda garym-gatym bolup, üç-dört yüz türkmen toparlanyşyp durdy. Biz edil doly gelen ýaly bolup, ýaraglarymyzy şakyrdadyp, gylyçlarymyzy güne ýaldyrdadyp, olaryň üstüne eňdik. Ýöne türkmenler ýer ýuwdana döndi. Az salym geçensoň biz olaryň 300 ýard öñümüzden atlaryny maýdalyna goýberip, arkaýyn gidip barýandyklaryny gördük. Olar üstümize cozýarlar-ow diýip, howsala-da düşmändirler. Biz ýene-de olaryň yzyndan kowduk. Ýene-de öñki ýagdaý gaýtalandy. Biziň meýdan gazlary ýaly kowalaşyp ýörşümüz kazaklary kejikdirýärdi. Şol sebäplem kowgyny goýbolsun edip, iki gapdal üçinem ýitgisiz tamamlanan gysgajyk atyşykdan soň lagere dolandyk. Ýomutlaram bizi gorkaklaryňam gorkagy hasap

edýändiklerini bildirmek üçin kinaýaly gülşüp, yzymyza düşdüler. Olar has golaýa gelende ok atan bolýardyk. Türkmenler bizi lageriň ýarym mil golaýyna çenli ugradyp, ýitirim boldular.Yzymyza gaýdyp gelýärkäk mergenleriň atan okundan wepat bolan iki sany ýomuda duşduk. Olardan başga meýdanda ölen adamyň jesedi ýokdy. Ruslar bolsa, alty adamsyny ýitirdi. Şeýlelik bilen türkmenleriň peýdasyna bolan tutluşyk tamam boldy. Howa eredip barýardy. Biz berkitmä gelip, ýaragymyzy aýyrдык-да, agaçlaryň kölegesindäki halyçalaryň üstüne süýndük... Kän wagt geçmänkä-de biz özbekleriň taýynlan gowurlan eti, süýdi, gawuny, bugday çöregi bilen garbanmaga başladыk. Soñam geçen günüň Taryhy makalalar